

УДК 930.1:[271.2:316.347]:355.48((470+571):477)

DOI: 10.31558/3083-5771.2024.1.8

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКОВ ТА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Інна Мартинчук

Донецький національний університет імені Василя Стуса

vikusha.im@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9665-3289>

Inna Martynchuk

Vasyl' Stus Donetsk National University

vikusha.im@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9665-3289>

Стаття досліджує соціально-гуманітарну діяльність християнських церков, їх благодійну, волонтерську діяльність, вплив на процес виховання молодого покоління та участь у формуванні громадянського суспільства в умовах сучасної української дійсності.

Під час опрацювання теми у нагоді стали методологічні підходи, які оптимально підходять для ефективного знаходження та систематизації наукової інформації, а також для виявлення актуальності обраної наукової проблеми. Аби дослідити проблему, було обрано культурологічний, системний та ціннісний підходи. Основоположними в роботі виступили принципи історизму, об'єктивності, комплексності та всебічності, які дали змогу визначити й проаналізувати трансформування напрямів діяльності церковних установ в умовах війни в Україні.

Вивчення напрямів діяльності християнських конфесій дає змогу окреслити пріоритети і результати їх роботи з дорослими, дітьми та молоддю в умовах війни росії в Україні. Церкви використовують як традиційні, так і сучасні форми роботи. Серед традиційних зазначимо богослужіння, таїнства, катехізацію, духовне наставництво, залучення дітей і молоді до благодійних заходів. До сучасних можна віднести суспільні проєкти, програми, використання засобів кінематографії, телебачення, інтернету, створення молодіжних гуртків, клубів, організацій громадського, релігійного, благодійного, спортивного спрямування. Високо оцінюється діяльність військових капеланів, яких наразі нараховується понад 350 осіб. Українські церкви є учасниками світового скаутського руху. Скаути займаються організацією проєктів, спрямованих на надання допомоги потерпілим внаслідок воєнних дій, передусім внутрішньо переміщеним особам. Бажання надати допомогу нужденним зумовило створення спільних соціально-гуманітарних проєктів Української Греко-Католицької Церкви та Міжнародного Благодійного фонду «Карітас – Україна». В більшості областей працюють молодіжні команди, які є складником християнських церков та які займаються волонтерською, благодійною діяльністю, профілактикою актуальних проблем. Соціально-гуманітарні проєкти здійснюються як на всеукраїнському, так і на парафіяльному рівнях. Християнські церкви різних конфесій співпрацюють між собою в соціально-гуманітарній сфері заради запобігання деградації суспільних відносин, прояву гуманізму й патріотизму населення, згуртування нації через російську агресію.

Використання досвіду соціально-гуманітарної діяльності Церкви посприяє гармонійному поєднанню структурної, функціональної і теоретичної моделей, пріоритетності морального виховання, плеканню гуманізму й патріотизму.

Питання форм соціальної роботи християнських церков в умовах російсько-української війни ще недостатньо висвітлені у роботах сучасних дослідників. Фактично поза увагою наукової спільноти залишається місіонерська діяльність католицької, протестантської церков, робота з молоддю, спільні проєкти зі скаутськими організаціями. Окреслені напрями є перспективними для глибшого розуміння ролі Церкви у процесі виховання, зв'язку християнської культури та українських виховних традицій, опікування моральністю суспільства в Україні.

Ключові слова: *Церква, Україна, російсько-українська війна, суспільно-гуманітарна діяльність, громадянське суспільство.*

The article examines the social and humanitarian activities of Christian churches, their charitable and volunteer activities, influence on the process of educating the young generation and participation in the formation of civil society in the conditions of modern Ukrainian reality.

Methodological approaches that are optimally suited for effective finding and systematization of scientific information, as well as for identifying the relevance of the chosen scientific problem, came in handy when working on the topic. Cultural, systemic and value approaches were chosen to investigate the problem. The fundamental principles in the work were the principle of historicism, objectivity, complexity and comprehensiveness. In the context of this study, the use of the specified principles made it possible to determine and analyze the transformation of the activities of church institutions in the conditions of the war in Ukraine.

Studying the areas of activity of Christian denominations allows us to outline the priorities and results of their work with adults, children and youth in the conditions of the Russian war in Ukraine. Churches use both traditional and modern forms of work. The traditional ones include worship, sacraments, catechism, spiritual guidance, involvement of children and youth in charity events. Modern ones include social projects, programs, the use of film, television, and the Internet, the creation of youth groups, clubs, public, religious, charitable, and sports organizations. The activity of military chaplains, who currently number more than 350, is highly appreciated. Ukrainian churches are participants in the world scouting movement. Scouts organize projects aimed at providing assistance to victims of military operations, primarily to internally displaced persons. The desire to help the needy led to the creation of joint social and humanitarian projects of the Ukrainian Greek Catholic Church and the International Charity Fund «Caritas – Ukraine». In most regions, there are youth teams that are part of Christian churches and that are engaged in volunteering, charitable activities, prevention of current problems. Social and humanitarian projects are carried out both at the all-Ukrainian and at the parish level. Christian churches of different denominations cooperate with each other in the social and humanitarian sphere for the purpose of preventing the degradation of social relations, the manifestation of humanism and patriotism of the population, and the unity of the nation due to Russian aggression. The use of the experience of social and humanitarian activities of the Church is a harmonious combination of structural, functional and theoretical models, the priority of moral education, nurturing of humanism and patriotism.

The issues of the forms of social work of Christian churches in the conditions of the Russian-Ukrainian war have not yet been sufficiently covered in the works of modern re-

searchers. The authors only touch on some aspects of their work. In fact, the missionary activity of the Catholic and Protestant churches, coverage of work with youth, and joint projects with scouting organizations remain outside the attention of the scientific community. Therefore, we consider the outlined directions as priorities for modernization and further understanding of the role of the Church in the process of education, the connection between Christian culture and Ukrainian educational traditions, and guardianship of the morality of society in Ukraine.

Keywords: Church, Ukraine, Russian-Ukrainian war, social and humanitarian activities, civil society.

Традиційна культура, християнські цінності з давніх часів відігравали важливу роль у формуванні національних, загальнолюдських цінностей, розглядалися як ефективний засіб залучення членів суспільства до розбудови громадянського суспільства. Християнські цінності мали значний вплив на формування української традиційної системи виховання. Сьогодні Церква виконує в культурі українського народу особливу і значну функцію об'єднання нації. Церква глибоко усвідомлює своє призначення. Вона виступає захисником модерної української політичної нації, виконує функції задоволення духовно-релігійних потреб українських воїнів, готує і постачає капеланів для Збройних Сил України, забезпечує їх необхідними припасами, надає соціальну, психологічну допомогу постраждалим, активізує просвітницьку роботу з молоддю. Об'єктом дослідження є суспільно-гуманітарна діяльність християнської церкви, релігійних організацій як засіб зміцнення громадянського суспільства в умовах війни в Україні.

Серед сучасних досліджень впливу християнських цінностей на громадянське суспільство практичні аспекти діяльності християнської церкви з молоддю в умовах війни в Україні виділимо наукові розвідки О. Огірка, М. Вачевського, В. Любчук, Т. Тхоржевської, О. Маскевич, С. Кагамлик, М. Обушного, О. Панько та ін. Автори єдині у визначенні основних засад християнського виховання в українській педагогіці, поглядах на цінності української сім'ї, значення релігійності в менталітеті українців, розкритті формуючої та виховної функцій релігії, ролі Церкви в умовах російсько-української війни.

Більшість авторів приділяють увагу огляду моральних цінностей, принципів та функцій народної християнської культури як однієї з форм української релігійної традиції, визначають християнство як основу світоглядної практики громадянського суспільства. О. Огірко, досліджуючи проблеми духовності і моральності українців, наголошує на ролі Церкви у формуванні моральності і духовного стану сучасного суспільства, розкриває актуальні проблеми духовно-морального виховання в Україні¹. М. Вачевський у своєму дослідженні підкреслює роль

---

¹ Огірко, О. (2012). Актуальність духовно-морального виховання молодого покоління засобами християнської етики. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*, 21, 265–274.

етики в кожному з напрямів християнства, надає класифікацію християнських моральних чеснот, досліджує актуальність виховання учнівської молоді під впливом українських релігійних традицій, актуальність поняття моралі, справедливості, патріотизму та інших людських і громадянських чеснот¹. Науковці С. Кагамлик, М. Обушний досліджують роль православних інституцій України – Православної Церкви України і Української Православної Церкви Московського Патріархату – в умовах повномасштабної війни росії проти України². О. Панько аналізує особливості соціальної роботи релігійних організацій, розглядає суспільно-релігійні відносини, роль Церкви у реалізації соціальних ініціатив³.

Але, на жаль, фактично поза увагою наукової спільноти залишається місіонерська діяльність католицької, протестантської церков, висвітлення роботи скаутських організацій у церквах. Отже, окреслені напрями вважаємо пріоритетними задля осучаснення і подальшого розуміння ролі Церкви у процесі виховання, зв'язку християнської культури та українських виховних традицій.

Метою дослідження є визначення змісту соціального, виховного потенціалу християнської церкви, окреслення форм і методів просування християнських цінностей в умовах російсько-української війни.

Джерельну базу дослідження становлять матеріали вебсайтів християнських церков, які офіційно зареєстровані в Україні, матеріали соціологічних досліджень Центру Разумкова⁴, Українського незалежного центру політичних досліджень⁵, матеріали Релігійно-інформаційної служби України⁶. Результати соціологічних опитувань, виступи представників церковних служб, звітні документи Церков стали у нагоді під час визначення ролі Церкви як інституції та осередку вірян, її гуманітарної місії у воєнні часи щодо духовної опіки військових та молоді.

---

¹ Вачевський, М. (2014). Християнська педагогіка у вихованні учнівської молоді. *Молодь і ринок*, 5, 16–20.

² Кагамлик, С., Обушний, М. (2022). Православна церква в Україні в умовах російсько-української війни: полюси цивілізаційного вибору. *Українознавчий альманах*, 30(20), 74–82.

³ Панько, О. І. (2022). Особливості соціальної роботи релігійних організацій: соціально-філософський аналіз. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 5(2), 65–75.

⁴ Війна і Церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022 р. (листопад 2022 р.). *Разумков Центр*. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/viina-i-tserkva-tserkovnoreligiina-sytuatsiia-v-ukraini-2022r-lystopad-2022r> (дата звернення: 05.06.2024).

⁵ Актуальний стан православних церков України в умовах війни: надії на об'єднання, утиски на Донбасі та суспільно-політична позиція. *Український незалежний центр політичних досліджень*. 2021. Retrieved from <http://www.ucipr.org.ua/ua/med-a/research-updates/aktualniy-stan-pravoslavnih-cerkov-ukra-ni-v-umovah-v-yuni-nad-na-ob-dnannya-utiski-na-donbas-ta-suspilno-pol-tichna-rozic-ya> (дата звернення: 05.06.2024).

⁶ Соціальне служіння, підтримка ЗСУ та інші очікування суспільства від Церкви. *Релігійно-інформаційна служба України*. Retrieved from https://risu.ua/socialne-sluzhinnya-pidtrimka-zsuta-inshi-ochikuvannya-suspilstva-vid-cerkvi--opituvannya-centru-razumkova_n137048 (дата звернення: 02.06.2024).

Авторкою використані такі методи: емпіричний, історико-генетичний, порівняльний, системного аналізу. Використання емпіричного методу дало змогу окреслити напрями молодіжної політики церков на основі вивчення продуктів їх діяльності, експертних думок. Використання історико-генетичного методу дало змогу авторці розкрити традиційні підходи й новації стратегії християнських церков у роботі з різними віковими, гендерними групами населення України, концепції і форми їх роботи з молоддю. Порівняльний метод використовувався з метою виявлення спільних і унікальних рис у системі моральних цінностей християнських церков, встановлення їх схожості та наявності відмінностей у поглядах на методику формування ціннісних орієнтирів сучасної молоді, відборі перспективних та актуальних форм соціальної, виховної роботи.

На загальноцерковному рівні роботою з молоддю займаються Синодальне управління у справах молоді (СУСМ), Синодальне управління недільних шкіл та катехизації (СУНШК), Синодальне управління у справах сім'ї (СУСС). Управління у справах молоді при Священному Синоді ПЦУ було зареєстровано 28 лютого 2006 р. у м. Києві¹.

На парафіяльному рівні робота з молоддю має різні форми, зокрема бесіди і зустрічі з духівництвом та спеціально запрошуваними гостями; доктринальні (катехизаторські) заняття; групи з вивчення Святого Письма; місіонерські акції та поїздки; соціальні проекти; молодіжні табори; інтернет-проекти; кіноклуби; гуртки за інтересами; проекти з профілактики залежностей; спортивні секції; військово-патріотичні клуби; клуби молоді сім'ї².

В умовах воєнного стану в країні зростає роль моральних цінностей, передусім традиційної та релігійної культури. Православна Церква України (ПЦУ) визнає, що сьогодні перед нею особливо гостро постає питання про духовно-моральний стан молоді, саме це має велике значення для майбутнього і Церкви, і суспільства.

Сьогодні Церква має один з найвищих рівнів довіри серед суспільних і політичних інститутів разом зі Збройними Силами та волонтерськими організаціями. Про це свідчать опитування Національного інституту стратегічних досліджень, низка соціологічних центрів. Цифри свідчать про зміни очікувань населення різних регіонів щодо ролі Церкви в теперішніх реаліях і після перемоги.

Рівень релігійності українського суспільства, за дослідженнями Центру Разумкова, зріс із початком повномасштабної війни до 74 % (регіонально це від 84 % жителів Заходу країни до 63 % жителів Сходу і 61 % жителів Півдня країни). У суспільстві побутує думка про те, що важливим у діяльності Церкви чи

---

¹ Полтавська єпархія. Православна Церква України. Retrieved from http://www.cerkva.pl.ua/index.php?view=category&id_cat=5 (дата звернення: 02.12.2022).

² Православна Церква України. *Офіційний вебсайт*. Retrieved from <https://www.pomisna.info/uk/?s=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82> (дата звернення: 05.06.2024).

релігійного об'єднання є соціальне служіння, допомога людям. 32 % опитаних відповіли, що соціальне служіння повинно відігравати провідну роль у діяльності церкви. Щодо основних видів такого служіння, то 62 % опитаних кажуть про психологічну допомогу, 49 % – про захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців тощо), 32 % – про релігійну освіту, 29 % – про виховання дітей, 25 % мають на увазі матеріальну допомогу¹.

Соціальна роль Церкви в Україні у воєнні часи зростає завдяки виконанню гуманітарної місії та духовної опіки військових. Насамперед це діяльність військових капеланів. Сьогодні Служба військового капеланства є структурним підрозділом Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України. Роль військового капеланства, необхідність якого постала від початку російської збройної агресії в 2014 р., особливо посилилась у зв'язку з повномасштабним вторгненням російських військ в Україну. Певний час Служба не мала офіційного статусу, але необхідність дотримання конституційних прав на свободу віросповідання, задоволення духовно-релігійних потреб як військовослужбовців, членів їх сімей, так і звичайних мирян привели до перегляду статусу військових капеланів. 30 листопада 2021 р. був прийнятий Закон України «Про Службу військового капеланства», який визначив засади діяльності Служби військового капеланства². У тексті документа зазначається необхідність «регулювання відносин у сфері реалізації конституційного права на свободу світогляду та віросповідання військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України, а також визначає правові та організаційні засади і принципи діяльності Служби військового капеланства³.

«Значення служіння військових душпастирів переоцінити важко. Озброєні словом Божим і вірою військові капелани тримають дуже важливу оборону – духовну, а у війні найперше перемагає дух. А ще військові духівники допомагають нашим воїнам долати страх і гнів у серці, полегшують біль втрат, вселяють у них віру та надію. Із початком агресії Росії проти України священники українських конфесій пішли капеланами в різні підрозділи як волонтери, щоб бути разом із бійцями на передовій. Вони несли служіння в найгарячіших точках фронту, зокрема й у Донецькому аеропорту. У 2016 р. в українському вій-

---

¹ Мар'ян, О. Соціальне служіння, підтримка ЗСУ та інші очікування суспільства від Церкви, – опитування Центру Разумкова. *Релігійно-інформаційна служба України*. 24.02.2023. Retrieved from https://risu.ua/socialne-sluzhinnya-pidtrimka-zsu-ta-inshi-ochikuvannya-suspilstva-vid-cerkvi--opituvannya-centru-razumkova_n137048 (дата звернення: 02.06.2024).

² Кагамлик, С., Обушний, М. Православна церква в Україні в умовах російсько-української війни: полюси цивілізаційного вибору. С. 75.

³ Верховна Рада ухвалила Закон «Про Службу військового капеланства». *Релігійно-інформаційна служба України*. 30.11.2012. Retrieved from https://risu.ua/verhovna-rada-uhvalila-zakon-pro-sluzhbu-vijskovogo-kapelanstva_n123874 (дата звернення: 06.06.2024).

ську введено перші штатні посади військових священників. А 21 травня 2021 р. Верховна Рада України ухвалила в першому читанні проєкт Закону України «Про Службу військового капеланства», – наголошується в повідомленні¹.

Більша частина віруючої молоді України займає доволі активну громадянську позицію. Це проявляється в активній участі церковних громад певної конфесії. Одним із таких молодіжних рухів є «Молодь для Христа» – міжнародний християнський рух, спрямований на служіння дітям, підліткам та молоді в партнерстві з церквами. Він не бере на себе управління молодіжним служінням у церкві, але надає допомогу і сприяє розвитку та зміцненню служіння.

Серед пріоритетних проєктів руху – організація паломництва, літніх таборів, видання спеціальної літератури, просування соціальних програм і проєктів². Зокрема, використовуються такі методи роботи з молоддю: підліткові або молодіжні клуби, денні Центри для дітей з неблагополучних сімей, різні види таборів для дітей ВПО, прифронтових та деокупованих територій та ін. В Україні створений ресурсний центр для підліткових клубів програми «Скеля» та Денних Центрів³.

Українська Греко-Католицька Церква з 2014 р. зайняла активну проукраїнську позицію, виступала зі зверненнями, закликами щодо громадянського спокою, об'єднання нації, неприпустимості насилля, впроваджувала соціальні ініціативи і проєкти⁴.

З 2022 р. стратегія молодіжної роботи змінюється. Активно просувається проєкт «Діти і війна», пріоритетними завданнями якого є допомога Церкві дітям, які постраждали від війни; умови будування стосунків з дітьми в часі війни. Вже з серпня 2022 р. у Львівській та Івано-Франківській областях відкриваються християнські літні дитячі табори, передусім орієнтація «таборового літа» спрямована на дитячу аудиторію: діти ВПО, діти з прифронтових та деокупованих територій, яким потрібна психологічна реабілітація, відпочинок, спілкування з однолітками. Церкви взяли на себе допомогу дітям, загоювати їхні рани⁵.

---

¹ Ткачук, Р. 25 жовтня – День військового капелана. *АрміяInform – Інформаційне агентство*. Міністерство оборони України. 25.10.2021. Retrieved from https://armyinform.com.ua/2021/10/25/25-zhovtnya-den-vijskovogo-kapelana/?fbclid=IwAR3QNAyh3K-DqPAjAdgpvvpmtR_QALi-VQqSLTqhzKDbAIoNNbzl1SvSg9g (дата звернення: 08.06.2024).

² Найвідоміше молодіжне братство УПЦ КП – кузня єпископських кадрів – відзначило 10-ліття. *Релігія в Україні*. Retrieved from https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/15216-najvidomishe-molodizhne-bratstvo-upc-kp-kuznya-episkopskix-kadriv-vidznachilo-10-litty.html (дата звернення 01.12.2022).

³ Молодь для Христа. Україна. *Ресурсний центр*. Retrieved from <https://yfcua.com/projects> (дата звернення: 10.06.2024).

⁴ Офіційні документи ГКЦУ. Всі документи 2014 року. Retrieved from <https://docs.ugcc.ua/data/y2014/?page=3> (дата звернення: 04.06.2024).

⁵ Як Церква дбає про дітей та молодь в умовах війни? Відкрита Церква. Інтерв'ю з о. Михайлом Крамарем – Головою Комісії у справах молоді Київської Архтепархії УГКЦ, та пси-

Християнські церкви, передусім Українська Греко-Католицька Церква, є учасниками світового скаутського руху. В Україні діє Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Національна Організація Скаутів України» (ВМГО «НОСУ». 2008). З початком повномасштабної війни скаутські організації активували свою діяльність практично в усіх областях країни. Це пов'язано зі зростанням кількості потерпілих від воєнних дій та російської окупації, тих, хто потребував фізичної, психологічної, моральної та матеріальної допомоги. Тому НОСУ активно працює над постачанням гуманітарної допомоги людям, постраждалим від війни, передусім дітям та підліткам.

Організація Скаутів відіграє велику роль у підтримці українського суспільства шляхом організації просвітницьких, соціальних проєктів різної направленості і тривалості. Це насамперед: проєкт «Я серед своїх», який має на меті сприяння в реінтеграції та адаптації дітей, що повернулися до своїх громад або стали внутрішньо переміщеними внаслідок війни в Україні; проєкт «Emergency Response», що здійснювався з метою надання екстреної допомоги у перші місяці війни, координуючи зусилля на місцевому та міжнародному рівнях; проєкт «UAct», що реалізовувався у співпраці з Дитячим фондом ООН, ЮНІСЕФ і спрямований на допомогу дітям та їхнім сім'ям, які були змушені покинути свої домівки; проєкт «Скауты для України», що відбувся на початку війни у 2014 р. і був зосереджений на наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам з Донецької та Луганської областей, а також АР Крим¹. Сьогодні НОСУ продовжує реалізацію гуманітарної місії у Київській, Дніпропетровській, Чернігівській, Харківській областях.

З початку російського вторгнення особливого значення набуває волонтерська діяльність християнських церков та релігійних організацій. Українська Греко-Католицька Церква реалізує соціальні проєкти спільно з Міжнародним Благодійним фондом «Карітас – Україна». Діяльність фонду «Карітас – Україна» в умовах війни спрямована на надання гуманітарної, психологічної допомоги, реалізації професійних програм, які стосуються охорони здоров'я, допомоги дітям, сиротам тощо².

Благодійний фонд «Карітас – Україна» допомагає людям, які постраждали від російської агресії. За даними на березень 2022 р. місцеві організації Карітасу, крім тих регіонів, де ведуться активні бойові дії, працюють, щоб надавати

хологом Олегом Климончуком. *Живе телебачення. УГКЦ*. 08.09.2022. <https://zhyve.tv/video/3987-yak-tserkva-dbae-pro-ditey-ta-molod-v-umovah-viyny-vidkryta-tserkva/> (дата звернення: 07.06.2024).

¹ Національна Організація Скаутів України. Retrieved from <https://ukrscout.org/help-ukrainians> (дата звернення: 07.06.2024).

² Мережа регіональних організацій Карітасу України. *Caritas Ukraine ICF | МБФ «Карітас України»*. Retrieved from <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1PEjjv15iqLh4jSDBf2vKwUIX478&ll=45.88525648487054%2C34.971868817980805&z=5> (дата звернення: 03.06.2024).

допомогу внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та людям з вразливих категорій одягом, продуктами, дитячим харчуванням та гігієнічними наборами; пропонує психологічну підтримку¹. Мережа нараховує 42 регіональні організації.

Особливу увагу Фонд приділяє роботі з дітьми та молоддю. Одним з основних напрямів діяльності є програма «Діти та війна. Педагогічна та психосоціальна підтримка дітей та молоді, які постраждали від війни в Україні»².

Отже, розглянуті напрями діяльності християнських церков, фондів, рухів та організацій, з якими вони співпрацюють, дають змогу окреслити пріоритетні напрями та форми роботи Церков в умовах російсько-української війни. Для цього церкви використовують традиційні і осучаснені форми роботи. До традиційних належать богослужіння, таїнства, катехизація, духовне наставництво, залучення молоді до благодійних заходів. До сучасних можна віднести діяльність Корпусу Військових Капеланів, волонтерський рух, благодійні проекти, спрямовані на передання молоді християнських цінностей через близькі до неї форми, використання телебачення, інтернету, створення молодіжних гуртків, клубів, організацій громадського, релігійного, благодійного, спортивного спрямування. Робота з молоддю в українських церквах проводиться як на всеукраїнському, так і на парафіяльному рівнях. Християнські церкви різних конфесій, маючи спільні цілі, співпрацюють між собою заради громадянського суспільства.

Узагальнюючи специфіку роботи громадських об'єднань релігійного спрямування, можна визначити головні напрями їх діяльності:

- справи, що стосуються церкви і душпастирства (участь у богослужіннях, порядок у церкві);
- виховна робота (морально-етичне виховання дітей, організація їх дозвілля, залучення до громадської діяльності);
- благодійна діяльність (допомога людям, які постраждали від російської агресії, психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб);
- волонтерська діяльність, яка відбувалася з моменту їх заснування й активізувалася з початком повномасштабної війни росії в Україні.

Головним висновком для творчого використання досвіду соціально-гуманітарної діяльності Церкви є гармонійне поєднання структурної, функціональної і теоретичної моделей, пріоритетність морального виховання, плекання гуманізму й патріотизму. Український народ витворив свою національну виховну систему і свій національно-християнський виховний ідеал, який включає в себе як кращі зразки історії, традиції, культури, так і національну самосвідомість, патріотизм,

---

¹ Мережа Карітасу допомагає людям, які постраждали від російської агресії. *Caritas Ukraine ICF | МБФ «Карітас України»*. Retrieved from <https://caritas.ua/news/merezha-karitasu-dopomagaє-lyudyam/> (дата звернення: 03.06.2024).

² Робота з дітьми, молоддю та сім'ями. *Caritas Ukraine ICF | МБФ «Карітас України»*. Retrieved from <https://caritas.ua/cyf/> (дата звернення: 03.06.2024).

систему морально-етичних цінностей – тих традиційних для українців цінностей, які у сучасних реаліях війни набувають особливого значення. Саме таке поєднання дало змогу українській нації згуртуватись, вистояти перед ворогом, постійно проявляти свою незламність, готовність самопожертви і допомоги нужденним.

Питання форм соціальної роботи християнських церков в умовах російсько-української війни недостатньо висвітлені сучасними дослідниками. Автори торкаються лише деяких аспектів їх роботи. Фактично поза увагою наукової спільноти залишається місіонерська діяльність католицької, протестантської церков, висвітлення роботи з молоддю, спільні проєкти зі скаутськими організаціями. Окресленні напрями є пріоритетними задля глибшого розуміння ролі Церкви у процесі виховання, зв'язку християнської культури та українських виховних традицій, опікування моральністю суспільства в Україні.

References

Aktualnyi stan pravoslavnykh tserkov Ukrainy v umovakh viiny: nadii na ob'iednannia, utysky na Donbasi ta suspilno-politychna pozycja (2021) [The current state of the Orthodox churches of Ukraine in the conditions of war: hopes for unification, oppression in Donbas and socio-political position]. *Ukrainskyi nezalezhnyi tsestr politychnykh doslidzhen*. Retrieved from <http://www.ucipr.org.ua/ua/med-a/research-updates/aktualniy-stan-pravoslavnykh-cerkov-ukra-ni-v-umovah-v-yni-nad-na-ob-dnannya-utysky-na-donbas-ta-suspilno-politychna-pozic-ya> (data zvernennia: 05.06.2024) [in Ukrainian].

Kahamlyk, S., Obushnyi, M. (2022). Pravoslavna tserkva v Ukraini v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: poliusy tsyvilizatsiinoho vyboru [The Orthodox Church in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war: poles of civilizational choice]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, 30(20), 74–82 [in Ukrainian].

Mar'ian, O. (2023). Sotsialne sluzhinnia, pidtrymka ZSU ta inshi ochikuvannia suspilstva vid Tserkvy, – opytuvannia Tsentru Razumkova. 24.02.2023 [Social service, support of the Armed Forces and other expectations of the society from the Church – a survey by the Razumkov Center. 02/24/2023]. *Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy*. Retrieved from https://risu.ua/socialne-sluzhinnya-pidtrimka-zsu-ta-inshi-ochikuvannya-suspilstva-vid-cerkvy--opituvannya-centru-razumkova_n137048 (data zvernennia: 02.06.2024) [in Ukrainian].

Merezha rehionalnykh orhanizatsii Karitasu Ukrainy (2023) [Network of regional organizations of Caritas of Ukraine]. *Caritas Ukraine ICF*. Retrieved from <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1PEjjv15iqLh4jSDBf2vKwUIX478&ll=45.88525648487054%2C34.971868817980805&z=5> (data zvernennia: 03.06.2024) [in Ukrainian].

Merezha Karitasu dopomahaie liudiam, yaki postrazhdaly vid rosiiskoi ahresii (2023) [The Caritas network helps people affected by Russian aggression]. *Caritas Ukraine ICF*. Retrieved from <https://caritas.ua/news/merezha-karitasu-dopomagaye-lyudyam/> (data zvernennia: 03.06.2024) [in Ukrainian].

Molod dlia Khrysta. Ukraina [Youth for Christ. Ukraine]. *Resursnyi tsestr*. Retrieved from <https://yfcua.com/projects> (data zvernennia: 10.06.2024) [in Ukrainian].

Naividomishe molodizhne bratstvo UPTs KP – kuznia yepyskopskykh kadriv – vidznachylo 10-littia. (2012) [The most famous youth brotherhood of the UOC KP – a forge of episcopal cadres – celebrated its 10th anniversary]. *Relihiia v Ukraini*. Retrieved from https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/15216-najvidomishe-molodizhne-bratstvo-upc-kp-kuznya-yepiskopskix-kadriv-vidznachilo-10-littya.html (data zvernennia: 01.12.2022) [in Ukrainian].

Natsionalna Orhanizatsiia Skautiv Ukrainy [National Organization of Scouts of Ukraine]. Retrieved from <https://ukrscout.org/help-ukrainians> (data zvernennia: 07.06.2024) [in Ukrainian].

Ohirko, O. (2012). Aktualnist dukhovno-moralnoho vykhovannia molodoho pokolinnia zasobamy khrystyianskoi etyky [The relevance of spiritual and moral education of the young generation by means of Christian ethics]. *Naukovi zapysky. Seriia «Psykhologhiia i pedahohika»*, 21, 265–274 [in Ukrainian].

Ofitsiini dokumenty HKTsU. Vsi dokumenty 2014 roku [Official documents of GKCU. All documents of 2014]. Retrieved from <https://docs.ugcc.ua/data/y2014/?page=3> (data zvernennia: 04.06.2024) [in Ukrainian].

Panko, O. I. (2022). Osoblyvosti sotsialnoi roboty relihiinykh orhanizatsii: sotsialno-filosofskyi analiz [Peculiarities of social work of religious organizations: socio-philosophical analysis]. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 5(2), 65–75 [in Ukrainian].

Poltavska yeparkhiia [Diocese of Poltava]. Ofitsiinyi vebsait Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy. Retrieved from http://www.cerkva.pl.ua/index.php?view=category&id_cat=5 (data zvernennia: 02.12.2022) [in Ukrainian].

Pravoslavna Tserkva Ukrainy [Orthodox Church of Ukraine]. Ofitsiinyi vebsait. Retrieved from <https://www.pomisna.info/uk/?s=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82> (data zvernennia: 05.06.2024) [in Ukrainian].

Robota z ditmy, moloddu ta sim'iamy [Work with children, youth and families]. *Caritas Ukraine ICF*. Retrieved from <https://caritas.ua/cyf/> (data zvernennia: 03.06.2024) [in Ukrainian].

Sotsialne sluzhinnia, pidtrymka ZSU ta inshi ochikuvannia suspilstva vid Tserkvy. (2023) [Social service, support of the Armed Forces and other expectations of society from the Church]. *Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy*. Retrieved from https://risu.ua/socialne-sluzhinnya-pidtrimka-zsu-ta-inshi-ochikuvannya-suspilstva-vid-cerkvi--opituvannya-centru-razumkova_n137048 (data zvernennia: 02.06.2024) [in Ukrainian].

Tkachuk, R. (2021). 25 zhovtnia – Den viiskovoho kapelana [October 25 – ilitary Chaplain's Day]. *ArmiiaInform – Informatsiine ahentstvo. Ministerstvo oborony Ukrainy*. Retrieved from https://armyinform.com.ua/2021/10/25/25-zhovtnya-den-vijskovogo-kapelana/?fbclid=IwAR3QNAYh3K-DqPAjAdgpvvpmtR_QALi-BQqSLTqhzKDbAIoNNbzl1SvSg9g (data zvernennia: 08.06.2024) [in Ukrainian].

Vachevskyi, M. (2014). Khrystyianska pedahohika u vykhovanni uchnivskoi molodi [Christian pedagogy in the education of student youth]. *Molod i rynek*, 5, 16–20 [In Ukrainian].

Verkhovna Rada ukhvalyla Zakon «Pro Sluzhbu viiskovoho kapelanstva». *Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy* [The Verkhovna Rada adopted the Law «On Military Chap-

laincy Service»]. Verkhovna Rada ukhvalyla 30.11.2012. Retrieved from https://risu.ua/verhovna-rada-uhvalila-zakon-pro-sluzhbu-vijskovogo-kapelanstva_n123874 (data zvernennia: 06.06.2024) [in Ukrainian].

Viina i Tserkva. Tserkovno-relihiina sytuatsiia v Ukraini 2022 r. (lystopad 2022) [War and the Church. Church and religious situation in Ukraine in 2022 (November 2022)]. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/viina-i-tserkva-tserkovnoreligiina-sytuatsiia-v-ukraini-2022r-lystopad-2022r> (data zvernennia: 05.06.2024) [in Ukrainian].

Yak Tserkva dbaie pro ditei ta molod v umovakh viiny? Interv'iu z o. Mykhailom Kramarem – Holovoiu Komisii u spravakh molodi Kyivskoi Arkhtieparkhii UHKTs, ta psykholohom Olehom Klymonchukom. Vidkryta Tserkva [How does the Church take care of children and youth in the conditions of war? Live television. UGCC Open Church. Interview with Fr. Mykhailo Kramar – Head of the Commission for Youth Affairs of the Kyiv Archdiocese of the UGCC, and psychologist Oleg Klymonchuk. 09/08/2022]. *Zhyve telebachennia. UHKTs*. 08.09.2022. Retrieved from <https://zhyve.tv/video/3987-yak-tserkva-dbaie-pro-ditey-ta-molod-v-umovah-viyny-vidkryta-tserkva/> (data zvernennia: 07.06.2024) [in Ukrainian].

УДК 930.2:[327:355.01]((470+571):477.62)(093.2)

DOI: 10.31558/3083-5771.2024.1.9

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ НА ДОНЕЧЧИНІ МОВОЮ СВДКІВ: ПРОЄКТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ

Ірина Пятницькова

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ipiatnickova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5809-5212>

ResearcherID: C-422-2019

Iryna Piatnytskova

Vasyl' Stus Donetsk National University

ipiatnickova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5809-5212>

ResearcherID: C-422-2019

Дослідження спрямоване на виявлення та аналіз документаційних проєктів, що збирають усні свідчення, фото-, відеоматеріали про події, переживання російсько-української війни на території Донецької області. Дослідницька рамка включає проєкти, ініційовані істориками, етнографами, соціологами, і такі, що далі можуть бути використані в історичній науці для відтворення подій війни та їх переживання сучасниками. Поза її межами залишилися документаційні проєкти правоохоронних органів влади та правозахисних організацій, спрямовані на фіксацію злочинів РФ на території України, а також документаційні ініціативи журналістів, мета яких полягає у